SUOMEN KIRJASTOSEURA
FINLANDS BIBLIOTEKSFÖRENING
FINNISH LIBRARY ASSOCIATION

Suomen kirjastoseura ry **Lausunto 16.10.2018**

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Suomen kirjastoseuran lausunto koskien hallituksen esitystä HE 123/2018 eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019

Suomen kirjastoseura ry on vuonna 1910 perustettu kansalaisjärjestö. Teemme työtä Suomen yleisten kirjastojen toimintaedellytysten parantamiseksi. Tavoitteemme on hyvin resursoitu ja kehittyvä kirjastolaitos, joka edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattista kehitystä ja kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia.

Lausuntomme tiivistettynä

1. Esitämme erillisen määrärahan osoittamista yleisten kirjastojen tuottamaan digitukeen. Määrärahan puitteissa voitaisiin perustaa ohjelma **Ihmisen kokoinen digi.** Ohjelma parantaisi digituen paikallista saatavuutta yleisten kirjastojen kautta, ihmisten arjessa. Lopullisena tavoitteena olisi kuroa umpeen digikuiluja ja vahvistaa osallisuuden kokemusta eri väestöryhmissä.

2. **Kirjastoautot tarvitsevat tukea.** Kirjastoautojen tilanne on tällä hetkellä vaikea. Kirjastoautojen lukumäärä on vähentynyt 2000-luvulla rajusti, 34 prosenttia. Kirjastoautoja käyttävät pääosin lapset ja nuoret, joten palvelun väheneminen vaikuttaa suoraan kirjallisuuden saatavuuteen lasten ja nuorten arjessa. **Esitämme työryhmän perustamista selvittämään, millä keinoilla kirjastoautojen tulevaisuus Suomessa voitaisiin turvata.** Työryhmä voisi etsiä uusia innovatiivisia ja taloudellisesti kestäviä ratkaisuja palvelun toteuttamiseen kunnissa.

Lausuntomme kokonaisuudessaan

1. Ihmisen kokoinen digi – kirjasto on ratkaisu digitaitojen parantamiseen

Talousarviossa korostuu vahvasti digisiirtymän tukeminen kulttuuriperintösektorilla, kuten museoissa ja arkistoissa. Lisäksi tulisi vahvistaa kirjastojen mahdollisuuksia tuottaa digitukea kansalaisille.

Talousarviossa todetaan, että ”yleisten kirjastojen toimintoja ja palveluja kehitetään vuonna 2017 voimaan astuneen yleisiä kirjastoja koskevan lain pohjalta”. Uudistuneen lain myötä kirjastot ovat saaneet merkittävän yhteiskunnallisen roolin.

Tehtäviin kuuluvat lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen sekä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen. Lain mukaan kirjaston tulee tarjota myös tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan. Kirjastojen kokoelmien tulee sisältää myös digitaalisia aineistoja ja kirjaston tulee tarjota opastusta digitaalisten palvelujen käyttöön.

Tällä hetkellä yleisillä kirjastoilla on isoja haasteita digituen tuottamisessa. Laitteet, osaaminen ja henkilöstöresurssit vaihtelevat kunnissa. Kirjastojen ammattilaiset tarvitsevat lisää koulutusta ja kirjastoihin tarvitaan uusia laitteita, jotta digitukea voidaan antaa laadukkaasti.

Yleisten kirjastojen neuvosto teki syksyllä 2017 kyselyn kirjastoille koskien digituen antamista kirjastoissa. Kyselyn perusteella tärkeimpinä kehittämiskohteina vastaajat pitivät kirjaston henkilöstön osaamisen kehittämistä, henkilöstöresurssien riittävyyttä, käytettävissä olevan laitekannan monipuolisuutta ja ajanmukaisuutta, tietoturvaa sekä digitukeen soveltuvia tiloja.

Digitukeen liittyen on huomattava, että kirjastot palvelevat paitsi henkilöasiakkaita myös yhteisöjä. Kirjastot ovat merkittävin järjestöjen vapaaehtoistyön tila. Seniorien vertaisopastuksia tekevän Enter ry:n mukaan lähes kaikki järjestön opastuksista tehdään kirjastojen tiloissa.

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta on todennut vuoden 2018 talousarvioesitystä koskevassa mietinnössä seuraavaa:

> ”**Valiokunta pitää tärkeänä, että kirjastojen osaamista ja neuvontamahdollisuuksia vahvistetaan**, sillä kirjastoilla on luonteva rooli olla digitaalisen ajan kulttuuri- ja tietokeskuksia, joiden tiloja, aineistoja, palveluita ja osaamista voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin. **Tämä edellyttää mm. kirjastohenkilökunnan digitaitojen kehittämistä, laitteiden nykyaikaistamista ja digitalisoitavien palveluiden harjoitusalustojen luomista**. Myös digitaalisten sisältöjen käytettävyyttä ja käyttömahdollisuuksia on pyrittävä parantamaan. Saadun selvityksen mukaan opetuksen digitaalistuessa olisi tarvetta myös valtakunnalliselle, mm. kouluja palvelevalle e-kirjakokoelmalle.”

Käyttäjätutkimusten mukaan kirjasto on suosituin kuntapalvelu ja jo nyt kirjasto tavoittaa erittäin suuren osan suomalaisista. Digitaitojen tukeminen kirjaston kautta kohdistuisi suoraan käyttäjiin. Vuoden 2017 alussa uudistunut kirjastolaki mahdollistaa myös muiden kuin kirjastoammatillisen koulutuksen saaneen henkilökunnan palkkaamisen kirjastoihin.

Valtiovarainministeriö julkaisi joulukuussa 2017 ehdotuksen valtakunnalliseksi digituen toimintamalliksi (AUTA-hanke). Ehdotuksen puute on se, että digituen tuottajien rahoitus jää epäselväksi. Kirjastot ja järjestöt ovat tilastojen valossa suurimmat maksuttoman digituen tuottajat. Valtiovarainministeriön ehdotukseen ei ole otettu lainkaan mukaan yleisten kirjastojen rahoitusta. Sen sijaan valtaosa rahoituksesta suunnattaisiin tuleville maakunnille.

Esitämme erillisen määrärahan osoittamista yleisten kirjastojen tarjoaman digituen nostamiseksi uudelle tasolle. Määrärahan puitteissa voitaisiin perustaa ohjelma **Ihmisen kokoinen digi.**

Ihmisen kokoinen digi -ohjelman tavoitteena olisi:

- Parantaa heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien mahdollisuuksia digitaalisten palvelujen käyttöön. Mahdollisuuksilla tässä tarkoitetaan paitsi laitteita ja sisältöjä myös digitaitoja.
- Hyödyntää Suomen kattavaa kirjastoverkkoa myös maahanmuuttajaväestön tavoittamiseksi palvelujen ja tuen piiriin.
- Kuroa umpeen digikuiluja ja vahvistaa osallisuuden kokemusta eri väestöryhmissä. Näin vahvistetaan suomalaisen yhteiskunnan demokraattista kehitystä.
- Parantaa digituen paikallista saatavuutta ihmisten arjessa.
- Kirjastojen henkilökunnan osaamisen kehittäminen järjestelmällisesti koko Suomen tasolla.
- Luoda malli kirjastojen ja kolmannen sektorin (järjestöt) yhteistyölle digituen tuottamisessa.

Määräraha ohjattaisiin kehittämiskirjastoille (9 kpl) ja valtakunnallista kehittämistehtävää hoitavalle kirjastolle (Helsingin kaupunginkirjasto). On huomattava, että jo vuonna 2017 julkaistussa valtiovarainministeriön raportissa esitettiin alueellisille kehittämiskirjastoille digituen koordinointia kirjastoissa. Annamme mielellämme lisätietoja ja yksityiskohtaisen ehdotuksen ohjelman toteuttamisesta ja tarvittavasta rahoituksesta.

2. Kirjastoautot tarvitsevat tukea

Kunnista keräämämme tiedon mukaan kirjastoautojen tilanne näyttää tällä hetkellä erittäin vaikealta. Nyt on oikea aika etsiä keinoja siihen, miten kirjastoautojen raju lukumäärän väheneminen saadaan pysäytettyä. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että kirjastoautoja käyttävät pääosin lapset ja nuoret.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tuki aiemmin kirjastoautojen hankintaa noin kolmasosalla auton hankintahinnasta. Viimeinen rahoitussuunnitelma koski vuosia 2014-2017.

Nyt kuntien on kustannettava uudet kirjastoautot ilman valtion tukea. Vielä muutama vuosi sitten uusia kirjastoautoja otettiin käyttöön valtionavustuksen turvin 5-7 vuosittain. Nyt uusien autojen määrä on tuntuvasti vähäisempi.

Vuonna 2000 kirjastoautoja oli 201. Vuoden 2017 tilaston mukaan kirjastoautoja oli liikenteessä enää 134 kappaletta eli laskua on 34 prosenttia. Koska kirjastoautoja käyttävät pääosin lapset ja nuoret, vaikuttaa palvelun väheneminen kirjallisuuden saatavuuteen lasten arjessa.

Aluehallintoviraston tuoreessa Etelä-Suomen kirjastot 2017 -arviointijulkaisussa on selvitetty, miten paljon ja millä tavalla kirjastot tekevät yhteistyötä koulujen kanssa. Yksi yleisin yhteistyön muoto on kirjastoautojen käynnit kouluilla.

Kirjastoautot kiertävät koulujen lisäksi päiväkoteja ja jopa 70-80 prosenttia kirjastoautojen lainoista on lasten aineistoa. Kirjastoauto ei enää ole pelkästään maaseudun palvelu, vaan se tyypillisesti toimii myös kaupungeissa.

Kaupungeissa kirjastoautot tuovat kirjoja koulujen ja päiväkotien lisäksi alueille, joissa ei ole kiinteää kirjaston palvelupistettä. Myös haja-asutusalueiden asukkaille kirjastoauto on edelleen merkittävä palvelu.

Ehdotamme, että opetus- ja kulttuuriministeriö perustaisi työryhmän selvittämään, millä keinoilla kirjastoautojen tulevaisuus Suomessa voidaan turvata. Työryhmä voisi etsiä uusia innovatiivisia ratkaisuja palvelun toteuttamiseen sekä viestiä näitä ratkaisuehdotuksia kaikkiin Suomen kuntiin.

Ratkaisuja voisivat olla esimerkiksi autojen leasing-mallin kehittäminen, reitityksen parantaminen sekä mahdollisesti pienempien autojen käyttöönotto. Suomen kirjastoseura tarjoaa tarvittaessa asiantuntemusta työryhmän käyttöön.

Suomen kirjastoseura ry:n puolesta,

Rauha Maarno
toiminnanjohtaja, Suomen kirjastoseura ry
puh. 044 7481801
rauha.maarno@fla.fi